

Борис Беговић*

William J. Baumol, Robert E. Litan, Carl J. Schramm,
*Good Capitalism, Bad Capitalism, and the Economics of Growth
 and Prosperity*,
 Yale University Press, New Haven – London 2007, стр. 321.

Добар и лош капитализам – каква је то дистинкција, с преко-
 ром између редова, питају се многи. С једне стране су они који ве-
 рују да је израз лош капитализам плеоназам, што, по њиховом
 мишљењу, доказује садашња (мај 2009) глобална рецесија, „најгора
 после II светског рата“. С друге стране су они који верују да је капи-
 тализам јединствен институционални оквир („крај историје“) и да
 унутар тог оквира нема простора за аналитичка раздвајања, што је
 понекад зачињено веровањем да је израз лош капитализам *contradictio
 in adiecto*.

Насупрот оваквим имплицитним прекорима, Баумол, Литен и
 Шрам, сматрају да је, на аналитичком плану, потребно направити
 дистинкцију између четири врсте капитализма, будући да свака од
 њих ствара различите подстицаје за привредни раст и просперитет.
 Једно је државни капитализам, у коме је улога државе пресудна, у
 смислу да одатле крећу сви развојни пројекти, уз наду да ће они до-
 нети просперитет. Другу врсту чини олигархијски капитализам, у
 коме је улога државе исто тако веома велика, али је она под непосредним
 утицајем мањег броја економских моћника, који државу и
 њене политике користе за реализацију личних, наравно, веома пле-
 менитих циљева. Трећу врсту чини капитализам великих корпора-
 ција, обично оних са дугом историјом и, у неким земљама, државном
 подршком. Коначно, четврта врста је предузетнички капитализам,
 онај вид капитализма у коме предузетници, они који континуелно
 иновирају и те иновације тестирају на тржишту, имају централну
 улогу у систему.

* Аутор је редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду и
 председник Центра за либерално-демократске студије.

Какви су ефекти поменутих различитих врста капитализма на привредни раст, који се узима као критеријум њихове пожељности? Одговор зависи од тога шта је то покретачка снага привредног раста, односно шта га поспешује. Већ у првом поглављу, користећи оквир који пружа савремена теорија привредног раста, аутори дају јасан одговор – то је предузетништво, тј. иновације које предузетништво доноси, као и способност предузетника да те иновације тестирају на тржишту. На тај начин настаје технолошки напредак у најширем смислу речи, који је одговоран за динамичан привредни раст у свету у последњих неколико векова. Самим тим, јасно је да циљ треба да буде „предузетничка привреда“, која омогућава максимизацију иновација, односно максимизацију темпа технолошког напретка.

Друго поглавље представља подсећање на разлоге због којих је привредни раст битан, будући да се, нарочито у богатим земљама, често заборавља да привредни раст представља предуслов за друштвени напредак било које врсте. Треће поглавље нас враћа на терен теорије привредног раста, унутар које се показује значај предузетништва за раст и само појачавају аргументи који су наведени на самом почетку књиге.

Четврто поглавље представља кључни део књиге и даје одговор на питање о карактеристикама доброг капитализма. Анализирајући четири наведена типа капитализма, може се, на први поглед, кажу аутори, закључити да је добар капитализам онај предузетнички. Међутим, не треба прерано доносити закључке. Кључно је питање у којој мери велике корпорације могу унутар својих оквира да створе предузетништво, односно иновације. Наиме, иновације тих корпорација поспешују иновације слободних предузетника, оних који су формирали нова и мала предузећа и та два сектора имају синергетски ефекат: међусобно ојачавају један другу. Стога је добар капитализам онај који је комбинација предузетничког и капитализма великих корпорација. Која је оптимална пропорција? Нема једнозначног одговора, али се она може проценити са становишта институција које ће омогућити максимизацију стопе привредног раста – оптимална пропорција ће се спонтано успоставити унутар таквих институција.

Пето поглавље је посвећено управо институцијама које треба да имају четири основне карактеристике. Прво, треба да минимизују баријере уласку у грану, односно треба да обезбеде слободу уласка у грану, тј. пуну слободу започињања бављења одређеним послом, као и слободан раст (напредовање) доброг пословног подухвата, што укључује регистрацију предузећа, стечајну заштиту поверилаца и приступ финансирању (финансијском посредовању). Друго, институције треба да буду такве да награђују успешну, продуктивну преду-

зетничку активност и иновације, што укључује успостављање владавине права, заштиту приватне својине и уговорних права, избегавање претераног пореског оптерећења, дерегулацију, јавну подршку базичним научним истраживањима и комерцијализацију универзитетских иновација (изума), као и стварање услова за широку имитацију иновација, односно нових технолошких достигнућа (репликативно предузетништво). Треће, институције треба да предупреду ангажовање предузетника у непродуктивним активностима, онима које само прерасподељују или чак умањују укупно друштвено богатство, што је у складу са Баумоловљевом тезом о деструктивном предузетништву. Четврто, треба да се обезбеде стални подстицаји за иновације, нарочито онима који су успешни да настављају са иновацијама, а не да спавају на ловорикама, што подразумева уравнотежену политику заштите конкуренције и одржавање окружења слободне трговине, односно уклањање било каквих баријера трговини и инвестицијама.

Шесто поглавље је окренуто недовољно развијеним земљама и могућностима које стоје у погледу ослобађања предузетништва у њима, како би оно покренуло њима толико потребан привредни раст. Уочава се потреба да се умањи улога државе у тим земљама, па се и предлаже стратегија којом би се то учинило и ослободио простор за предузетништво, путем уклањања баријера уласку нових предузећа, формализовања институционалног оквира, побољшања финансијског посредовања (укључујући и микрокредите), односно приступа капиталу, као и путем инвестиција у образовање. Уз то се разматра и стратегија поткопавања олигархије која често постоји у тим земљама.

Седмо поглавље је посвећено богатим земљама у којима доминирају велике корпорације – пре свега западноевропским земљама и Јапану које су пре садашње глобалне рецесије, за разлику од САД, бележиле веома ниске стопе раста. Узроци тог заостајања се проналазе у демографским кретањима, високом пореском оптерећењу и великим расходима за државне програме социјалне помоћи, уз сагледавање огромних потенцијала за привредни раст које те земље имају. Да ли ће да их искористе, зависи од подстицаја којима су изложени, пре свега у виду даљег јачања глобалног надметања.

Финално, осмо поглавље разматра потребу очувања предузетничког капитализма, путем стварања одговарајућих подстицаја предузетницима, спутавања њиховог ангажовања у непродуктивним делатностима и одржавања ривалитета између великих корпорација, као подстицаја за иновације, раст продуктивности и привредни раст.

Књига је писана јасним језиком и лаким стилем. За њено читање није потребно добро познавање економске теорије и методологије. Аргументи се износе прегледно, а често су илустровани приме-

рима из живота. Све изнесене тезе су уверљиве, без обзира да ли ће их читалац прихватити, а стил одаје у Србији заборављену врлину скромности – нема претенциозности.

Ова књига је написана пре глобалне финансијске кризе из 2008. године и глобалне рецесије у 2009. години. Да ли ова чињеница релативизује изнесене налазе? Одговор је кратак – не! Овим се отвара веома занимљиво питање о томе какав ће бити утицај кризе на економску теорију и економске политике у будућности. Наравно да осврт на ову књигу не може да буде место за расправу ове врсте, али ипак се чини да су првобитне најаве о потреби свеобухватне промене капитализма, као и потребе измена економске теорије, биле, најблаже речено, претеране. Осим неких техничких лекција из домена регулације финансијског сектора, допринос кризе економској науци и политици није превише велики.

Какве све ово има везе са нама у Србији? Где смо ми данас у погледу привредног раста и у каквом капитализму живимо? Посматрањем активности државних званичника и њихових бројних предузетничких активности, рекло би се да смо у државном капитализму. Снага домаћих олигарха, на пример, на београдској линији Лука-Ушће-Белвил-Бродоградилште, говори да Србија живи у олигархијском капитализму. Да би били у капитализму великих корпорација, потребно је још много страних директних инвестиција, које наравно, не падају са неба, већ се привлаче добрим институционалним оквиром, односно оним решењима која су описана у овој књизи. То се још више односи на предузетнички капитализам, од кога смо најдаље. Ослобађање предузетништва и његово усмеравање ка продуктивним активностима представља пут у просперитетну будућност наше земље. Далеко више него, на пример, одмрзавање Прелазног трговинског споразума са ЕУ!